JÓGA ÉS KERESZTÉNYSÉG: ISTENÉ AZ ÍTÉLET

Interjú Horváth Róbert vallásfilozófussal

Keresztény jóga Facebook-oldal

2020.05.06.

Élénk eszmecsere és főleg vita tárgya manapság a kereszténység és a jóga kapcsolata. Összeegyeztethető-e, járható út-e egyszerre e kettő a spritiuálisan törekvő ember számára? A hazai tradicionális iskola kiemelkedő gondolkodóját, Horváth Róbert vallásfilozófust kérdeztük.

KERESZTÉNY JÓGA: Ön az utóbbi hónapokban a hinduizmus és a katolicizmus összehasonlító teológiáját mutatta be előadásaiban, számos metafizikailag érdekes szempont alapján. A jóga és a keresztény kontempláció összehasonlító elemzése a spirituális megvalósításra törekvők számára talán ennél is érdekesebb lenne. Látja ennek létjogosultságát, időszerűségét?

HORVÁTH RÓBERT: Valóban, a 2019/2020-as tanévtől komparatív teológiai előadásokat tartok. A korábbi írásaimban-előadásaimban is jelen voltak az összehasonlító istentan szempontjai, most azonban nevesítettem és módszeresebben próbálom kifejteni. A kereszténységen belül kimondottan a római katolikus teológiára koncentrálok, a hinduizmust pedig egy felületes kifejezésnek tartom. Csupán azért használom, mert 19–20. századi eredete ellenére jelzi átfogó érdeklődésemet a meglehetősen eltérő indiai hagyományok iránt. Ami a jógát illeti, nem létezik olyan, hogy „a jóga". Számos különböző felfogása és gyakorlata van annak, amit általában elfogult módon ezzel a kifejezéssel illetnek. Ugyanígy „a keresztény kontempláció" sem létezik abban az értelemben, hogy nincs egyetlen, egyöntetű hagyománya. Az előbbi tekintetben a jógák többféleségére, az utóbbi esetben a római katolikus szenthagyományra irányul a figyelmem. Ezekkel a megszorításokkal szerintem nemcsak jogosult vagy időszerű az összefüggések vizsgálata, hanem örökérvényű témák körébe lépünk.

KERESZTÉNY JÓGA: A szellemi utak magas- vagy alacsonyrendűségét elsősorban nem a praxis metodikája határozza meg, hanem az, hogy az adott praxis mire vagy kire irányul. Mi alapján dönti el a tradicionális metafizika és személy szerint Ön, hogy az egyaránt a szellemi abszolútumot kereső praxisok közül az önmagamra, vagyis az átmanra (lásd jóga) vagy az Istenre mint heteronra (lásd keresztény kontempláció) irányuló praxis a magasabb rendű?

HORVÁTH RÓBERT: Nem szeretnék „a tradicionális metafizika" nevében nyilatkozni. Nem álszerénységből, hanem mert nem egy, hanem több tradicionális metafizikában hiszek. A. K. Coomaraswamynak volt egy meglátása, miszerint „egyetlen metafizika létezik", a Nyugatot és a Keletet egyaránt átfogó módon. Ez végső fokon így van, ám az emberek többnyire formákban és jelenségekben gondolkodnak, ahogy a tudomány is, amit tekintetbe kell venni. A különféle formák

és jelenségek miatt még az sem mondható, hogy minden jóga az átmanra irányul. Létezik buddhista jóga is (habár sokszor csak utólagosan illették ezzel a névvel), és ott az önmagam ideája semmilyen, vagy nem sok szerepet játszik. Hasonlóképpen a keresztény kontempláció különféle formáiban Isten egyáltalán nem mindig heteron, nem mindig más. Amikor a Miatyánkot imádkozzuk, hogy egyetlen példát említsek, és jól tesszük a dolgokat, annyira és úgy imádkozunk, hogy a mennyek, a Te, a Név, az Ország, az Isten akarata, a kenyér már nem teljesen más. Tehát szimplifikáció, hogy az Atya vagy a Szentháromság bármely isteni személye mindig heteron lenne a keresztény spirituális praxisban. Külön nyomatékosítanám, hogy Isten nemcsak az ezoterikus vagy iniciatikus kereszténység esetében nem teljesen más, hanem már az általános és exoterikus praxisban is átélhető nem teljesen más volta. Hamis minden ezotéria és iniciáció képzet, amely az exoterikus vallási gyakorlatról leválasztva képzeli el az ezoterikus vagy iniciatikus kereszténységet.

KERESZTÉNY JÓGA: Ha az egyén spirituális megvalósításának fókuszában a heteron és személyes Istennel való találkozás vagy egyesülés áll, akkor lehet-e egyáltalán ennek eszköze Ön szerint a jóga valamely irányzata a hívő keresztény törekvő számára, figyelembe véve, hogy a jóga gyakorlata jellemzően vagy hagyományosan nem egy heteronra irányul?

HORVÁTH RÓBERT: Megismétlem, hogy Isten az általános vallási élmény csúcspontjain nem teljesen heteron, nem más, nem teljesen külső. Akkor sem szükségképpen ilyen, ha a vallási élmény alanya nem misztikus, hanem dogmakövető. A misztika és az ezotéria kizárólagos szembeállítása a dogma- és az egyházi törvénykövetéssel hamis perspektíva. Vannak jelentős szembenállások a misztika és az általános vallásgyakorlás, az ezotéria és az exotéria között, de kizárólag a szembeállításra építeni hibás, téves, bűnös. Jól mutatja ezt, hogy a klasszikus, Patandzsali-féle jóga darsana is elfogadta, fontos elemnek tartotta az Istennek való szentelődést (ísvara-pranidhána). A II. 45. szútra – az I. 23, valamint a II. 1. és 32. után – egyértelműen kimondja, hogy az Istennek való odaszentelődés a legmagasabb állapothoz (szamádhi) vezethet, minden más közvetítés, a későbbi, magasabb fokozatok említése nélkül. Az úgynevezett „más" bizonyos szakrális és isteni alakzatai tehát nem jelentenek minden esetben abszolút értelemben vett mást, feltétlenül heteront.

KERESZTÉNY JÓGA: Elképzelhető-e a kereszténység és a jóga istenképe közötti különbség feloldása úgy, hogy Jézus Krisztus Istenére a törekvő autonként tekint? Volt-e már ennek a szemléletnek tradicionális és krisztusi szempontból hiteles képviselője, irányzata a kereszténységben?

HORVÁTH RÓBERT: A verbális és a filozófiai-metafizikai megfogalmazásoktól függetlenül egy valódi keresztény mi mást tekinthetne önnön lényegének, egyszersmind a megtestesülés lényegének, ha nem a Fiút? Mi más lehetne számára az auton, végső önmaga, mint Jézus Krisztus? Nagyon komolyan kérdezem… Ez a meggyőződés a hitélet és a vallási elkötelezettség csúcspontja. Irányzati tekintetben

nem tudok válaszolni. A kérdést magunk felé kell feltenni. Még az úgynevezett ezoterikus vagy iniciatikus kereszténység eszméje és a képviselői sem adnak rá teljesen egyértelmű választ (ahogy az árjakereszténység képviselői sem). A keresztény hermetikában és misztikában annyi minden más jelen van, szimbolikák, kozmoszképek, látomások, más jellegű gyakorlatok, kisebb misztériumok, hogy e legfontosabb kérdés mintegy elhomályosul. A beavatási kereszténység esetében a papi és a szerzetesi felszentelések kérdései fedik el. Annyi mindazonáltal bizonyos, hogy itt keresendő a valódi ezoterikus és iniciatikus kereszténység szíve, s ez volt, ennek kellene lennie a keresztény hermetika és misztika szívének is. Mindazonáltal pontosnak kell lenni, körültekintően fogalmazni, hiszen semmi köze nincs a modern értelemben vett önmegvalósításhoz és önistenítéshez, és egyik említett hagyományvonulat sem redukálható csupán erre a szempontra, ha a legfontosabb is. Minden hagyománynak megvannak és meg is kell legyenek a maga specifikumai. Ezeket szintén meg kell őriznünk. Az önátélés dogmatikai korrekciói is szükségesek.

KERESZTÉNY JÓGA: Ha valaki egyszerre szeretné megvalósítani Krisztus tanítását és Patandzsali jóga szútráit, akkor meg tudja-e ezt tenni bizonyos területeken tett kompromisszumok nélkül, tradicionálisan felfogott praxisként?

HORVÁTH RÓBERT: Szerintem igen. De hiteles esetben sok ellentétet, keresztet kell magára vennie, majd pedig feloldania a látszólagos ellentéteket – ahogy a Mi Urunk is tette. Tehát anélkül, hogy elutasítaná az ellentétek létét. Utaltam már arra, hogy nem csak Patandzsali jógája létezett Indiában. Vannak általánosabb jógák is, úgymint a megismerés és tudás jógája (dzsánajóga), a cselekvés jógája (karmajóga), az odaadás jógája (bhaktijóga) és mások. Egyik kedvelt szentiratom, a Vidzsnyánabhairavatantra 112 jógát (dháraná) tárgyal.

KERESZTYÉNY JÓGA: A jóga célja Kaczvinszky József szerint a lélek megkülönböztetése mindattól, ami nem lélek. Valószínűleg helyesebb lenne a szellem vagy az átman szót használnia erre, de kérdésünk nem erre irányul, hanem arra, hogy a helyesen értelmezett jóga legmagasabb rendű célja Ön szerint miben áll, és ez hogy illeszthető össze Kaczvinszky József meghatározásával?

HORVÁTH RÓBERT: A jóga gyakran kimondott célja nemcsak a megkülönböztetés, hanem megkülönböztetés feletti módon teljes, abszolút megszabadulás vagy felébredés (ha buddhista fogalmat alkalmaznak). Tehát egyáltalán nem csak a megkülönböztetés, az egészség vagy a hosszú élet. Nem a relatív, hanem az abszolút halhatatlanság (amely néhol felölel viszonylagos dolgokat is). Mindazonáltal ne lovagoljunk a szavakon. Habár a lélek és a szellem megkülönböztetése értelemmel bír, messzemenő érvénye van, a nagybetűs lélek mégis jelentheti, jelölheti a szellemet és az abszolútumot. Vannak fenntartásaim Kaczvinszky műveivel kapcsolatban, például, ahogy a tattvákat magyarítja. De nem értek egyet az egyik vezető magyar indológussal, Kiss Csabával, aki szerint Baktay jobb volt, mint Kaczvinszky. Az utóbbi minden hibája és tévedése ellenére valódi szellemi törekvő volt, ami Baktaynál csak olykor tapasztalható. Egyesek szerint Kaczvinszky József szellemi és meditációs mester volt,

amit nem akarok megítélni. Mindenesetre sokat tanultam tőle. Az első, keleti értelemben meditációs élményeim a Kelet világossága című könyvének III. kötetével kapcsolatosak.

KERESZTÉNY JÓGA: A 20. században megjelentek olyan, a zazenből, bizonyos nyugati keresztény töredékekből, a hészükhizmusból és egyes jógairányzatokból merítő imamódok, mint Jálics Ferenc jezsuita atya szemlélődő imája, Thomas Keating trappista atya centering prayere vagy John Main bencés atya keresztény meditációja. Értékelhetők, gyakorolhatók-e ezek a tradícióba illeszkedő, hiteles és hatékony spirituális praxisként, amennyiben helyes metafizikai szemlélettel végzi őket az egyén?

HORVÁTH RÓBERT: Main atya praxisát nem ismerem, a többiekét igen, és javaslom kipróbálni azok számára, akiket érdekel az ilyesmi. Annyit tennék a felvetéshez, hogy római katolikus szempontból mindezeket nem a szent liturgia környezetébe vonva kell gyakorolni, hanem alapvetően a templomi és gyülekezeti élettől függetlenül, s betartva a többi anyaszentegyházi előírást. A nem-keresztény értelemben vett meditáció személyes kérdés. Úgy kell megvalósítani, hogy a liturgikus és további vallásgyakorlatot egyáltalán ne bolygassa. Nem szabad keverni, elegyíteni az eltérő formákat és gyakorlatokat. Mindennek megvan a maga ideje és helye. Mindegyiket a maga autentikus előírásainak megfelelően kell végezni. Az ökumenikus mozgalom nem komoly dolog. A New Age szinkretizmusáról ne is beszéljünk. Minden originális forma esetében a hagyományhűség számít. Csak ezzel együtt gyakorolható. Nem lehet szó eklekticizmusról és egyéni önkényről. Ha jól értjük a dolgokat, arról van szó, hogy a mai ember már nem ismeri annak a vallásnak a mélységeit-magasságait, amelybe született, sem doktrínái, sem gyakorlatai tekintetében. Hogy jobban megismerje, ehhez meríthet más autentikus (nem modern) vallásokból és tradíciókból. Ennyi az egész. Számomra például van kereszténység, és van jóga, de nincs „keresztény jóga". Irányelveim: nem ökumenizmus, nem szinkretizmus, de nem is csupán vallásközi párbeszéd. Ilyen a komparatív teológia is. Minden összehasonlított fél tanulhat belőle a saját mélységei-magasságai meglátásának érdekében. Nemcsak a hasonlóságok esetében tanul, hanem az ellentétek látásakor, a különbözőségek tiszteletben tartásakor, a formai különbségek megőrzésekor is. Jézus Krisztus római katolikus nézőpontból például nem az avatárák (isteni alászállások) egyike, hanem egyetlen avatára, az Atyaisten egyszülött Fia. Ebből a nézetből, felfogásból, hitigazságból a hinduk is jobban megérthetik, hogyan érdemes arra az avatárára tekinteniük, akinek kultuszát a többi istenség közül gyakorolják. A magunkévá tett elméletekből (dogmák, teológiai álláspontok, filozófiák) mindig praxis is fakad. Nem hiszek az elmélet és a gyakorlat teljes szétválasztásának érvényességében. Nem minden vallási előírást kell az ész mérlegén mérni, de a leghelyesebb, ha a gyakorlat a megértésből bontakozik ki, szinte spontán, feltartóztathatatlan módon. És az értést majdnem mindig az úgynevezett elmélet előzi meg. Nem szeretem a praxismániát. Igaz ugyan, hogy számos tradicionális gyakorlat eleve működik, szellemileg hatékonyan, de sokkal jobb érteni is, hogy miért.

KERESZTÉNY JÓGA: Mi az oka Ön szerint, hogy a kereszténység egyes erős áramlatai démoni befolyástól féltik jógázó híveiket, még ha azok a leghitelesebb jógautakat járják is? Van-e ennek a félemnek valóságalapja, pl. ami a mantrákat vagy az ászanákat mint a „hindu istenek invokációját" illeti?

HORVÁTH RÓBERT: Több okból kifolyólag „féltik" az embereket. 1) Mert egyáltalán nem ismerik a jógát. Nemcsak a hiteles formáit, hanem egyáltalán nem. 2) Az egyházpolitika fontosabb számukra a teológiánál, a forma, a térítés és a pártosság az igazságnál, amely utóbbi – saját hittételeik egyike szerint is – bárhol megjelenhet, egyetemességénél fogva. 3) Túl sokat foglalkoznak démoni befolyásokkal. Talán mert maguk is érintettek. Szerintem a mantrák és az ászanák nem démonikusak a szó pejoratív keresztény értelmében, ahogy az ind-hindú istenségek evokációi és invokációi sem. Persze, mindent lehet rosszul csinálni. A protestáns-neoprotestáns gyakorlat kivétel volna?

KERESZTÉNY JÓGA: Mi garantálhatja egy jógagyakorló számára a metafizikai szemlélet szerint, hogy nem kerül a jóga gyakorlata során sátáni vagy démoni befolyás alá?

HORVÁTH RÓBERT: Helyesen kitűzött céljai, valamint a hagyomány megszentelő ereje. Egyébként ki lehetne olyan nagyképű, hamis és igaztalan, hogy azt állíthatná magáról, soha nem került démoni befolyás alá? Nem az exorcizálandó megszállottság szintjén, de a keresztény hagyománykör nagyon is számol az ördögi jelenléttel a bűn és a kísértés fogalmaiban. Ez az egyik vallási specifikuma, teljesen gyakorlati kérdésekben, például a bűnbánat és a szentgyónás esetében is. Ilyenkor nem másban, hanem saját személye vonatkozásában nézi. Mellékesen jegyzem meg, hogy bizonyos indiai tradíciókban a megszállottság (ávésa) cél, ám ekkor szigorúan nem sátáni, hanem isteni erők jelenlétéről (szamávésa) van szó.

KERESZTÉNY JÓGA: Melyek azok a ma is élő jógairányzatok, amelyek a legigazabban őrizték meg a tradíciót, és ily módon a metafizikai szemlélet szerint a legteljesebb spirituális megvalósítást jelenthetik a ma élő ember számára?

HORVÁTH RÓBERT: Képtelenség megmondani, hogy a jóga indiai eszményképe szempontjából kik őrizték meg ma legigazabban, és a legteljesebb spirituális megvalósítást nyújtva. Egyrészt, megint, több jógatradíció van. Másrészt éppen a teljes szellemi megvalósulás érdekében szükség lehet olyanokra is, amelyek nem az abszolútum elérése, a végső megszabadulás szintjén értelmezik a jógát, hanem csak úgynevezett ügyes módszereket, partikulárisan hasznos hagyományos technikákat közvetítenek. Arra bíztatnám a jógairányzatok mai képviselőit (ha már képviselőnek tartják magukat), hogy ne abszolutizálják az általuk ismert irányvonalat és metódusokat. Tegyék hozzá, hogy az a jóga, amit gyakorolnak, egyfajta, ilyen és olyan jóga. Reméljük, hogy autentikus, és hogy jól gyakorolják. A fentebb általam vitatott „keresztény jóga" tekintetében mondanék csak néhány nevet. Jálics és Keating atyákon kívül említsük meg Thomas Merton és Hugo Enomiya-Lassalle műveit. Henry Le Saux és Bede Griffith atyák munkásságát különösen fontosnak érzem, főként az előbbit.

Ellentétes irányból, hindú részről Swami Siddheshwarananda olyan jól megértette a karmelita misztikát, hogy interpretációiból mi is tanulhatunk. Francis X. Clooney atya munkássága is fontos. El kell viszont mondanom, és be kellene látni, hogy minden hagyományhű vallás önmagában is teljes. Az, hogy nem tűnik elegendőnek az egész és legvégsőig vezető út bejárásához, a mi hibánk, a mi szemléletünkből, idő- és térbeli helyzetünkből fakad. Nem hiszek abban, hogy a globalizmus és az ökumenizmus erői önmagukban jók, de hiszek abban, hogy az általuk felkínált lehetőségek – ellentétes, isteni erők segedelmével – saját szellemi javunkra fordíthatók. A jezsuita atyák többsége egykor hittérítési szempontokból tette magáévá a Kelet vallásait, építette szokásait az életébe, rítuselemeit a helyi liturgiába. Néhányan azonban nemcsak tisztelőkké, gyakorlati szempontokból történő felhasználókká váltak, hanem távolinak tűnő tradíciók gyakorlóivá. Így lehet ez ma is, kivételes esetekben – Krisztus egyetlenségének, egyszülött Fiúságának, a Megtestesülés metafizikai igazságának megvallásával együtt. Nem hiszem, hogy különbejáratú római katolicizmust vagy hinduizmust követnék, csak szemezgetve belőlük. De Istené az ítélet.